Noen tanker fra arkitekt og aktivist Frode svane

Frode siterer arkitekt Knut Knutsen: **Noen retningslinjer som arkitekt Knut Knutsen satte opp for sin "humane arkitektur". Husene bør formmessig være bygget på følgende:**

a) Funksjonelt uttrykk, ønske om at rommene skal markere seg utad. Vinduer formet i forhold til rommenes størrelse, rommenes bruk, rommenes egenverdi som opplevelse.

b) Husene skulle kunne utbygges og endres etter behovet innordnet etter det naturlige valgte formsprog (utgangsidé skuret). Ordnet: rolig, stillferdig.

c) Hver oppgave er søkt løst med minimum av volum, avskrellet alt unødvendig.

d) Dimensjonert slik at landskapet, naturens egenart og rytme, bevegelser, blir fremhevet og forsterket også gjennom det oppløste fremmedlegeme.

e) Størst mulig hensyn til naturen ved å gjennomføre byggverket underordnet, stille, "uvesentlig".

f) Forme like enkelt og naturlig som den virkelige bruksting i forhold til materiale, konstruksjon og klima (kaldt, varmt, tørt, vått, vind).

g) Gjennomføringen av byggverket slik at det blir minimalt vedlikehold, og slik at materialer kunne benyttes om igjen (intet kastes). Bygge slik at det også blir minimalt energi forbruk for oppvarming osv.

h) Materialets egenart fremheves - det riktige materiale i forhold til konstruksjon og formen. (Materialet velges, hvis mulig, av det som er minst "verdens-ødeleggende".)

i) Når bygninger plasseres, søke å ødelegge minst mulig mark som kan gi føde for mennesker og dyr. (Bygge hvor dette ikke er mulig). Det samme medveier, flyplasser osv.

j) Stadig ha for øye at vårt land og noen få til har alt i forhold til den øvrige verden, at vi er et utbytterfolk som lever på andres bekostning, og at vi arkitekter driver med noe på siden av verden. Vi er skadeindividene innen byggefaget.

k) Fri oss fra alt tidligere når det gjelder form, særlig fri oss fra barokken og rokokkoen, fri oss fra den mentalitet som ligger bak formsproget - som fremelsker ulikheten, øker fattigdommen og ødeleggerverden på flere måter. Fri oss fra at det dyre er det som er pent. Slutte å tilbe det uvirkelige som bare kan nåes av de ganske få.

Forakt eneveldet!

"Arkitektur og medvirkning som omsorgsarbeid".

1. "Arkitekturen er brutal". Den er brutal i sitt vesen, fordi den griper inn i våre opplevelser og vår virkelighet på måter som vi ikke kan forsvare oss mot. Vi må tilpasse oss. Vi blir passive konsumenter. Arkitekturen er der, hele tiden, rundt oss på alle kanter. Ikke bare påvirker den våre sanser med sitt ytre uttrykk og sitt formspråk, men den påvirker oss i aller høyeste grad med sitt INNHOLD. Arkitekturens innhold bestemmer våre sosiale opplevelser. Arkitekturens innhold dekker våre reelle behov, eller dekker disse ikke. På så mange måter. "Arkitektur elementer kan bli brukt til å kontrollere og manipulere hvordan offentlige rom brukes, og bestemme hvilke former for samspill og hva slags adferd som er ønsket", som Hjørdis Kurås skrev i et tidligere nummer av Torggata Blad. I det samme bladet skrev jeg noe om enkelte arkitekters åpenbare autoritære holdninger, arkitekter som har sitt eget verk og sjølrealisering som det viktigste målet. Arkitekter som feier brukernes behov for å prege og skape noe i sitt eget miljø brutalt til side. (S. 27 og 28, Torggata Blad nr. 2, 2018).

2. "En demokratisk arkitektur - en human arkitektur". En demokratisk arkitektur rommer muligheter for at brukerne selv skal kunne videreutvikle, omforme og prege sine egne fysiske rammer og omgivelser, etter skiftende behov. I dette ligger det en betydelig grad av omsorg, omsorg for sine medmennesker, skape rammer for at mennesker skal trives og utvikle seg i en positiv retning. En human arkitektur. Er dette mulig i et urbant miljø? Arkitekturutdannelsen i inn- og utland legger alt for liten vekt på kontakten med brukerne. Å overføre kompetanse til brukerne, er ikke høyt prioritert innen arkitektfaget. En av våre arkitekt professorer på Arkitekthøyskolen i Oslo, var en av de første her i landet til å sette opp et program for en human arkitektur - Knut Knutsen. Jeg skal kort nevne noen av de prinsipper han lanserte. Det viser oss en arkitekt i omsorgsarbeid.

3. "Knut Knutsen". Husene skulle kunne utbygges og omformes etter behov! Brukerne i høysetet! Bygninger skal være dimensjonert slik at landskapet, naturens egenart og rytme, bevegelser blir fremhevet og forsterket. Størst mulig hensyn til naturen ved å gjennomføre byggverket underordnet, stille, "uvesentlig". Altså omsorg for både "brukere" og "natur"! Når bygninger plasseres, søke å ødelegge minst mulig mark som kan gi føde for mennesker og dyr. (Bygge hvor dette ikke er mulig). Det samme med veier, flyplasser o.s.v. Fri oss fra at det dyre er det som er pent. Slutt å tilbe det uvirkelige som bare kan nåes av de få. Forakt eneveldet! Dette var en arkitekt som viste ansvar, respekt og omsorg for både mennesker og natur, og som også tydelig programfestet dette.

4. "Medvirkning og dialog - arkitekten som pedagog". Når arkitekter og planleggere virkelig tar samfunnsansvar, skaffer de seg dypere mellommenneskelig forståelse gjennom gode dialoger med brukergrupper. Medvirkning er pedagogisk arbeid. Som alt pedagogisk arbeid er det også omsorgsarbeid - omsorg for medmennesker. Medvirkning er en gjensidig læreprosess om reelle behov og de mulighetene som finnes. Blir medvirkning organisert på en god måte, skapes det inspirasjon og entusiasme. Men medvirkning tar tid og ressurser, og vi trenger gode medvirknings redskaper. Det bør etableres regler og rammebetingelser for at slike prosesser skal bli mer vanlige. Samfunnet er godt tjent med dette. Det blir mindre mistrivsel, bedre helse, og mindre kriminalitet og hærverk.

5. "Medvirkning med barn og unge". Barn og unge bygger mye av sin identitet og selvtillit gjennom innflytelse på sine omgivelser. De må derfor bli invitert til å delta i planprosesser som har reelle konsekvenser for deres eget nærmiljø og lokalsamfunn. De bør få delta i noe av det praktiske arbeidet med å gjennomføre forbedringer i det miljøet som er viktig for dem sjøl og for andre aldersgrupper. Skolen skulle i langt større grad være engasjert i nærmiljøet og lokalsamfunnet. Skolen skulle være en betydningsfull arena, der elevene kunn utvikles til aktive deltakere i lokalsamfunnet.

6. "Barn og unges reelle behov". Barn og unge trenger steder og møteplasser i nærmiljøet og uteområdene der de får nye erfaringer og kan utvikle sine talenter i samspill med andre, på en trygg måte. De har behov for å skape forandringer og prege sine omgivelser på sitt eget vis. Å legge til rette for dette kan betraktes som et nødvendig omsorgsarbeid. Et helt nødvendig forebyggende arbeid. Dette har vært en dominerende virksomhet i hele mitt voksne liv som planlegger, arkitekt og aksjonist. Barn og unge i byene vokser ofte opp i sterile omgivelser, i trange leiligheter og med lite muligheter for kontakt med natur. Parkene, skolene, barnehager må fylles opp med mer naturelementer, mindre asfalt og gummibelegninger. Skolene i Oslo har gummi overalt! Trær, busker, planter, vann, ild og jord! Gamle målsettinger, men like viktige idag. Uteområdene bør også ha rik topografi og gi inspirasjon til alle typer grovmotoriske utfoldelser, sommer som vinter. De bør gi varierte rom opplevelser i menneskelig skala. En human, urban arkitektur MÅ ta hensyn til barn og unges behov, ellers vil kriminaliteten blomstre.

Dette er omsorgsarbeid. "BRING NATURE BACK TO CITY CHILDREN!"

- Frode Svane

"I MITT HUS"
Arkitekten som pedagog - "anti-arkitektur"

Det var innvielsesfest på en av de vakre og strukturrike eneboligene oppe i en av byens vestvendte åser. Arkitekten var selvsagt invitert. På stuebordet lå husfruens nyproduserte borduk. Fargerik og folkelig. På et tidspunkt utpå kvelden reiser arkitekten seg plutselig opp, river duken demonstrativt av bordet, kaster den på peisbålet og roper høyt: "Denne duken passer IKKE i mitt hus!" - Arkitekten var den berømte Sverre Fehn, - i en lengre periode også professor på Arkitekthøyskolen i Oslo, der jeg studerte i noen år.

"Anti-arkitektur" innebærer å jobbe nedenfra og opp, med noe som også kan kalles "demokratisk arkitektur". I dette ligger det at brukerne skal ha muligheter til å videreutvikle, omforme og prege sine egne fysiske rammer, etter skiftende behov. Dette er ikke lett å få til, for det kan kreve en gjennomtenkt fleksibilitet, - kanskje også en form for uhøytidelighet, som gir rom for brukernes utfoldelse. Dette er altså ikke i første rekke "arkitektens bygg", men brukernes.

Arkitektens rolle som pedagog er helt klar i ulike undervisningssammenhenger, der en for eksempel skal utdanne nye arkitekter. Fokuset mitt her er "arkitekten som pedagog" i sammenheng med brukermedvirkning, eller bedre: brukerdialoger. Brukerdialog kan falle inn under den virksomhet som vi kaller "anti-arkitektur" - nemlig å lære opp brukerne til å planlegge eller prosjektere viktige deler av sitt eget miljø sjøl. Denne type brukerdialog forutsetter at brukerne er tilstede og er lett tilgjengelige. Slike prosessen krever også tid, ofte mye tid. Brukerdialog er en gjensidig læreprosess, der arkitekten eller planleggeren på den ene sida må lære noe nytt, - nemlig å sette seg inn i brukernes situasjon og finne ut av hva som er brukernes reelle behov i det aktuelle prosjektet, - altså arkitekten må lære noe av og om brukerne. Når man skal vise brukerne hvilke muligheter som finnes, må arkitekten fungere som pedagog og inspirator. Her trengs det mange gode, visuelle redskaper. Visualisering på ulike måter er viktig.

Det er visse oppgaver der arkitekter involveres hvor denne arbeidsmåten er helt nødvendig. Og det er mange oppgaver i samfunnet der arkitektene får råde grunnen alene, f.eks. i store monumentale byggverk.

Mine egne viktigste erfaringer i rollen som arkitekt/pedagog har jeg i samspill og dialoger med barn og ungdom. Begrepet "informativ utspørring" blir viktig. Man kan ikke bare spørre miljødeltakerne om "hva de vil ha"! Da svarer de selvsagt ut fra den begrensede oversikten de har fra før, med de begreper som de inntil da behersker. Brukerne må tilføres forståelse og oversikt over de muligheter og aktuelle alternativer som finnes. De må læres opp til å se nye muligheter. Befaringer (studieturer) i andre "liknende miljøer" kan være viktige, for å se hva som er gjennomført av positive tiltak/forbedringer der. Men bildeprogrammer er også nyttige og nødvendige i slike sammenhenger. Bilder kan brukes til "komparative analyser". For å kunne karakterisere sitt eget miljø, sette kjennetegn på sitt eget miljø på godt og vondt, må en ha noe konkret å sammenlikne det med. Komparative analyser i TID og ROM kommer da til sin rett. I TID: - hvordan var det HER FØR, - hvordan er det HER NÅ? Og i ROM: - hvordan er det HER NÅ, i forhold til DER? Her kan en sette bilder opp mot hverandre, ved siden av hverandre og oppnå nye perspektiver (pølariserende metodikk). På denne måten får brukerne et konkret sammenlikningsgrunnlag.

Da blir det lettere å planlegge forbedringer og nye miljøer sammen i en gruppe, - gjennom en FELLES MILJØANALYSE. I oppstarten trenger gruppa en fase med FELLES PROBLEMATISERING, deretter en tilførsel av FELLES INSPIRASJON! Dette gir motivasjon for felles handling for forbedringer. Her kommer arkitekten inn som god pedagog og inspirator. Nå blir det dialog med brukerne! Det må vises konkret hvilke gode alternativer og muligheter som finnes. Sjøl har jeg lært opp barn til å bygge og bruke tredimensjonale modeller til forandringseksperimenter. Jeg har lært dem opp til å lese kart og bruke kart som registreringsverktøy o.s.v. Dette er en form for "språkopplæring".

Brukerne må læres opp til å kunne delta. Arkitekten som pedagog lærer opp brukerne til å planlegge hele eller deler av sitt eget miljø sjøl i en dialog. I arkitekturfaget trenger vi også begrepet "anti-arkitektur" slik som psykiatrien trengte sitt begrep "anti-psykiatri" (Laing, Cooper, - Haugsgjerd m.fl.) Medisinen trenger også sin "anti-virksomhet" og anti-faglige forståelse, som blant annet innebærer mye mer og kanskje hovedsakelig forebyggende arbeid. Fastlegen tar ikke på deg lenger. Sitter bare og ser inn i dataskjermen og noterer.

"Anti" innebærer motstand mot veletablerte normer og forståelser av faget. Våre arkitektur begreper er stort sett skapt innenfor vår vestlige kulturforståelse. Studerer man nøyere "arkitektur" i andre kulturer og prøver å sette seg inn i hvordan de estetiske uttrykkene blir skapt her, som en del av folks hverdagskultur, kan vi oppnå nye perspektiver på vår egen vestlige arkitektur. Å videreutvikle denne forståelsen kan også sies å være en del av en "anti-arkitektur" virksomheten. Å verdsette og å forstå arkitekturen som er skapt uten arkitekter.

(OK, - selvfølgelig trenger vi arkitekter som formgivere i mange av våre bygg, men “innholdet i flaska” må brukerne få være med å bestemme! - og "det viktigste er ikke formen på flaska ser ut, men hva flaska inneholder!" - hevder Lao-Tse, og mange med ham)

Men vi trenger flere "anti-arkitekter" og "barfot-leger", som virkelig tar tak i deg, er uhøytidelige og litt mindre arrogante på egne vegne, - som får ut ørevoksen og lærer seg til å lytte til folk flest, og også til barn og ungdom! Og som søker seg fram til reelle behov i samarbeid med brukerne!

GOOGLE: Svane Frode - Participation with children and youth (images)

Essays av Frode Svane i magasinet "Torggata blad":

Arkitektur og medvirkning som omsorgsarbeid – Torggata Blad

Child Friendly City – Torggata Blad

Barn bor – barn gror – Torggata Blad

Denne duken passer IKKE i mitt hus! – Torggata Blad